

Независим живот и лични асистенти в Словения

Асоциация за теория
и култура на уврежданията –
Любляна, Словения
2005

Независим живот и лични асистенти в Словения

Асоциация за теория и култура
на уврежданията –
Любляна, Словения
2005

Този проект
се финансира
от
**ЕВРОПЕЙСКИЯ
СЪЮЗ**

„Програма Европа“ е инициатива на Европейската комисия, която подкрепя процеса на присъединяването на България към Европейския съюз, като допринася за подобряване на познанията и разбирането на Европейския съюз, процеса на европейска интеграция и воденето на преговори за членство. За тази цел Програмата предоставя финансова подкрепа за проекти на граждански организации, местни власти и образователни институции в България.

Този документ е изготвен с финансовата помощ на Европейската комисия. Изложението в него възгледите са на „Център за независим живот – София“ и по никакъв начин не отразяват официалната позиция на Европейската комисия.

Независим живот и лични асистенти в Словения

Словенска, първо издание

- © Асоциация за теория и култура на уврежданията – Любляна, Словения
- © Теодор Младенов, преводач
- © Валентина Воденичарова, редактор
- © Център за независим живот, издател

София 1000
ул. „Екзарх Йосиф“ 60
ет. 1, ап. 1

телефони:
02 983 31 17
02 983 34 80
02 983 22 61
02 983 25 15

e-mail: cil@cil-bg.org

www.cil-bg.org

Проектът се изпълнява от
Център за независим живот – София.

Съдържание

Закljučения от конференция на тема „Независим живот за хората с увреждания“	5
Основни права и задължения на потребителите, включени в програмата „Независим живот за хората с увреждания“	7
Задължения	7
Права	8
Отговорности на доставчика по програмата „Независим живот за хората с увреждания“	9
Центрове за независим живот	11
Какво НЕ Е независимият живот?	13
Опасности при превръщането на личната помощ в професия	16
Кои са основните рискове при професионализирането на личната помощ?	18
Стандартизация	18
Формализация	18
Въпроси по отношение на обучението	18
Опасности при осъществяване на обучението	19
Личната помощ от гледна точка на заетостта	24
Длъжностна характеристика на личния асистент	32
Качества на личния асистент	35
Разлики между профила на социалния асистент и профила на личния асистент	38

Заклучения от конференция на тема „Независим живот за хората с увреждания“

(Любляна, 22 октомври 2003 г.)

1. Най-важните условия за постигане на независим живот за хората с увреждания са информираността, мобилността, достъпността на средата и на всички сгради и преди всичко – услугата „лична помощ“.
2. Услугата „лична помощ“ и мобилността трябва да бъдат признати за права на личността и да бъдат осигурени чрез директни плащания. Това ще доведе до необходимата структурна промяна в начина, по който се упражняват основните човешки права. Така ще се осигурят равни възможности за всеки човек, като в същото време хората ще получат правото да избират и властта да вземат решения относно собствения си живот.
3. Настаняването в институция възпрепятства човека с увреждане от вземането на решения относно собственото му тяло и живот и го лишава от чувство за себеуважение и достойнство. Ето защо ние категорично се застъпваме за въвеждането на директни плащания, за разширяване на възможностите за избор и за деинституционализация.

Ние предлагаме фондовете, предвидени за поддръжка, реконструиране и изграждане на институции, както и за заплащане на служителите в тях, да бъдат пренасочени към директни плащания за услуги, необходими за постигане на независимост от хората с увреждания.

-
4. Реализирането на правото на независим живот за хората с увреждания, което е основно, всеобщо и неоспоримо човешко право, не би трябвало да се ограничава или да зависи от „финансовото състояние на държавата“. В повечето страни не е необходимо допълнително финансиране. Отпуснатите вече средства просто трябва да бъдат пренасочени или използвани по-ефективно.
 5. Независимият живот не бива да се превръща във формално професионално занимание, а инструментите за неговото постигане трябва да останат в ръцете на хората с увреждания, позволявайки им да живеят независимо чрез разнообразие от услуги, най-важната от които е „личната помощ“.

Основни права и задължения на потребителите, включени в програмата „Независим живот за хората с увреждания“

Задължения

1. Да участват в обучителни курсове по програмата „Независим живот за хората с увреждания“ и за въвеждане на услугата „лична помощ“.
2. Да предоставят достоверна информация на изпълнителите на проекта, свързана с ползването на услуги по програмата „Независим живот за хората с увреждания“.
3. Да спазват изискванията на доставчика относно административните процедури:
 - а) да представят на координатора на проекта документите, с които се определят работните часове на асистента, един месец предварително, а документите, удостоверяващи присъствието на асистента на работното място – през последния ден от текущия месец (за получаване на плащането);
 - б) да уведомяват доставчика за критични обстоятелства, които могат да повлияят на изпълнението на работата (несъгласия с асистентите, отсъствие от работното място и т.н.);
 - в) да участват в набирането на асистенти съобразно своите предпочитания и житейски обстоятелства.

Права

1. Да участват заедно с гоставчика в съставянето на Договора за изпълнение на услугата „лична помощ“ и в планирането на дейностите, включени в програмата „Независим живот за хората с увреждания“.
2. Да организират сами или с помощта на гоставчика практическата реализация на услугата „лична помощ“ (работни часове, избор на асистент и т.н.).
3. Да отказват или освобождават асистент, който не е подходящ, и да наемат заместник, отговарящ на техните изисквания.
4. Да изискват и получават цялата информация по изпълнението на програмата.
5. Да участват във всички публични дейности по програмата и да имат възможност за участие в процеса на вземане на решения, както и при формулирането на стратегия за развитие на програмата.

Отговорности на доставчика по програмата „Независим живот за хората с увреждания“

1. Да се ангажира с административните, счетоводни и съдържателни аспекти от реализацията на програмата, както и с ежедневните финансови операции:
 - а) осчетоводяване по вedomост и изплащане на заплати;
 - б) водене на счетоводните сметки и други документи;
 - в) изготвяне на финансови и съдържателни отчети за институциите, предоставящи финансиране;

- г) изпълнение на условията, залегнали в договора по гържавната програма за насърчаване на заетостта, както и на условията по договора за изпълнение на програмата за независим живот.
2. Да провежда обучителни курсове за асистентите.
3. Да провежда обучителни курсове за потребителите на услугата.
4. Да осигурява и да отговаря за целесъобразното изразходване на отпуснатите средства.
5. Да осигурява подкрепа на потребителите при

организиране на услугата (планиране на работните часове, съдействие при отчитане на изработеното време и т.н.).

6. Да консултира потребителите и да им помага при уреждане на формалности или попълване на различни формуляри (свързани с образование, жилище, тип увреждане и т.н.).
7. Да извършва предварителен подбор и да провежда интервюта с кандидатите за лични асистенти, ако това е необходимо, както и да насочва подходящите кандидати към потребителите на програмата.

Центрове за независим живот

Местните Центрове за независим живот са организации, управлявани от хора с увреждания, които предоставят на своите клиенти основни услуги за независим живот – практически и юридически съвети, подкрепа за набиране на средства за наемане на лични асистенти, консултиране и осигуряване на информация, обучение на кандидатите за лични асистенти, услуги за мобилност и т.н. Задачите на координаторите в тези центрове включват водене на документация за асистентите

относно присъствието им на работа, посредничество при

евентуални конфликти между работниците и клиентите, както и информиране на клиентите по други въпроси, които ги засягат.

Центровете за независим живот в никакъв случай не трябва да се възприемат като отделни сгради, затворени общности или институции, а като местни или регионални офиси, част от единна национална мрежа. Една от важните задачи на центровете е да трупат опит и да го споделят. Личните преживявания и стратегии за справяне с трудностите често могат да насърчат или мотивират другите, а добрият съвет може да спе-

сти доста излишни усилия. Националният център за независим живот отговаря за организирането и осигуряването на обучение за личните асистенти, техническия екип и онези хора с увреждания, които, избирайки да водят независим живот, имат и желание да овладеят допълнителни знания и умения.

За реализирането на тази визия е необходимо да се създаде национален фонд за независим живот, който да финансира Центровете за независим живот. Осигуряването на средства за услугата „лична помощ“ може да се уреди със закон – под формата на индивидуална парична подкрепа за хората, съобразена с техните нужди. Такова решение не изисква нови финансови ресурси, а само преразпределение на средствата, които държавата „заделя“ за тази сфера.

Какво НЕ Е независимият живот?*

Елена Печарич

Независимият живот със сигурност не е форма на образователна, нито на институционална грижа. Не е също така и съжителство в семейството.

Независимият живот няма отношение към повишаването на качеството на живот, а се отнася към основните човешки права. Как можем да го определим? Преди всичко, той означава противопоставяне на медицинския модел и свързаните с него разбирания за физическите и ум-

ствени увреждания, хомосексуалността, хората, носители на вируса на СПИН, и т.н. – разбиранията, които са и една от причините за наличието на дискриминация.

Често се случва хората с увреждания да бъдат лишени от правото да изградят своя собствена индивидуалност и да вземат решения за всички аспекти на своя живот. Да можеш да избираш как да живееш е едно от фундаменталните човешки пра-

* Част от лекция, изнесена във Факултета по социална работа (Люблина, 18 май 2000 г.)

ва. Независим живот означава възможност да живееш като всички останали. Той е свързан със самоопределянето, което означава да покажеш на другите кой си и какви са твоите желания. Хората не бива да говорят от наше име, лекарите не трябва да ни определят според уврежданията и да ни слагат в различни категории, а социалните работници не бива да решават от каква грижа, попечителство, образование и работа в защитени предприятия имаме нужда.

Независимият живот е правото да бъдеш самостоятелен, което означава да можеш да отхвърлиш грижата, предназначена специално за хората с увреждания, въпреки че се предлага с добри намерения, и да поемеш своя собствен път. Независим живот е правото и възможността да отстояваш пътя, който сам си избрал/а.

Това е свободата да вземаш неправилни решения и да се учиш от собствените си грешки.

От казаното дотук можем да заключим, че няма единен модел, а по-скоро безкрайно много различни модели. Ето защо независимият живот не може да се определи, предвиди, контролира, управлява или научи.

Това е риск, скок в неизвестното и несигурното, завръщане към всичко онова, което институциите са отнели на човека – там, където животът е защитен и осигурен и за хората се грижат чрез рутинни практики и шаблонни методи. Там ежедневието се състои от обичайни дейности по въдворяване на ред и контрол, често посредством насилие.

За да започнеш да водиш независим живот, е необходимо на първо място да вземеш решение – това може да направи всеки. Но нещата, разбира се, не са толкова прости.

Хората, чието законно право на работа е било отнето, не могат сами да вземат решения. От друга страна, хората с физически увреждания не са в по-добро положение, защото на тях просто не им се дава или предлага възможност да говорят от свое име. Тяхната воля никога не се взема предвид при планиране на подкрепата или социалното подпомагане. Всъщност, социалните работници изслушват техните желания, но често изтъкват едни и същи пречки: в момента исканията не могат да бъдат удовлетворени, защото законът не го предвижда, а липсата на ресурси не го позволява. Затова подобни желания си остават само... желания. Разбира се, социалният работник ще предложи други възможности, които не са чак толкова лоши. Място, където ще има и други хора, хора като теб – и с времето ще свикнеш със средата, а може би дори ще осъзнаеш, че така е по-добре за теб и че тази среда ти е помогнала. Ти не си единственият, а социалните работници имат опит с такъв вид хора.

Независимостта винаги се установява във връзка с някого или нещо и следователно зависи преди всичко от вида и степента на увреждането. За хората с физически увреждания личната помощ е от жизненоважно значение, защото това е единственият начин за предоставяне на всички базисни условия, необходими за нормален живот.

Опасности при превръщането на личната помощ в професия

Личната помощ е основният фактор – или по-скоро определящо условие – за постигане на независим живот за хората с увреждания. Можем да определим услугата като предоставяне на физическо съдействие за всички задачи и дейности, които човек не е в състояние да извършва сам поради своето увреждане, но от които се нуждае, за да има възможност да води независим и самостоятелен живот. Хората, които имат нужда от лична помощ, могат да са с различни увреждания: физически, сензорни и умствени. Личната помощ може да се класифицира според характера на асистентския труд, но често различните видове се припокриват, например: лична грижа, подкрепа на работното място или помощ за различни ежедневни дейности, придружаване и подпомагане на родители с увреждания в грижата им за техните деца.

Напоследък понятието *лична помощ* бе въведено и разпространено и в Словения. Разбирано като професия, то печели все по-голяма популярност в тази страна, въпреки че с него често се злоупотребява и значението му се свежда до остарелите идеи за помощ, предоставяна от медицински персонал в институции, за домашна грижа, за услугите в защитени жилища и т.н. Разбира се, това е абсолютно недопустимо, тъй като личната помощ се отличава с определени характеристики, които не се срещат при никоя друга форма на подпомагане, но които от гледна точка на потребителите са незаменими фактори за осигуряването на условия за независим живот.

Понятието „лична помощ“ означава, че потребителят има възможно най-голям контрол върху организирането и планирането на услугата. Тя се предоставя в съответствие с потребностите, способностите, житейските обстоятелства, условията на живот и желанията на човека.

Следователно, съществуващите подкрепящи услуги не могат да бъдат определени като лична помощ, защото те изискват от потребителя да се приспособи към изискванията на услугата, а не обратното. Услугите често се предлагат по начин, който ограничава и пречи на човека да избира и да взема решения, да определя мястото за предоставяне (например, общността, в която живее) и обхвата на услугата, да влияе върху изпълнението, да посочва доставчиците и да има възможност за контрол. При другите услуги потребителят често е принуден да приема предварително установените правила и да разчита на вече наличния персонал. Общото за тези услуги е, че те са организирани йерархично, а потребителят обикновено заема най-ниското ниво в йерархията и трябва да се подчинява на правила и решения, определени от хората над него. Ето защо, настояването за „лична помощ“ означава също и че потребителят трябва да може сам да решава какво ще прави асистентът, кой ще бъде нает като асистент и кога и как ще бъде предоставяна заявената услуга.

Кои са основните рискове при професионализирането на личната помощ?*

Елена Печарич

Стандартизация

- Уеднаквяване на критериите за сметка на пренебрегване на различията
- Едни и същи изисквания за знания и умения, независимо от вида и обхвата на работата
- Пренебрегване на индивидуалните изисквания на потребителя
- Стандартната социална работа се основава на възприемане на клиентите като хора със здравословни и психични проблеми

Формализация

- Намалява се кръгът на потенциалните кандидати и се налагат ограничения върху пазара на работната сила

Въпроси по отношение на обучението

- Кои определя съдържанието и обхвата на обучението?
- Кои обучава?

* Текстът е представен на Първия конгрес по социална работа, Порторож, 17 – 19 октомври 2002 г.

- Каква е ролята на потребителя или, с други думи, къде е мястото му в този процес?

Опасности при осъществяване на обучението

- Популяризиране на институционални практики и методи на работа
- Използване на медицинския подход и отношение към потребителите като към пациенти

С други думи, всяко стандартизиране и формализиране неизбежно крие в себе си определени рискове. Причината за това е, че се ограничава гъвкавостта на работното задание, което в този случай трябва да бъде съобразено не само с разнообразните потребности и желания на отделния потребител, но и с възможностите за намиране на „квалифицирани“ работници на трудовия пазар. Накрая – но не по важност – е необходимо да подчертаем, че по този начин се увеличава и толерантността към услуги, при които доминират остарели и стереотипни практики. Не трябва да забравяме, че има множество значими индивидуални потребности, които формализирането автоматично изключва за сметка на общите тенденции, средното ниво и нуждите на мнозинството. Съществува огромна опасност от медикализиране на асистентската работа и от възникване на покровителствено отношение към потребителя. В същото време именно това са нагласите, които хората, търсещи независимост, решително отхвърлят и от които се стремят да избягат.

Експертите – или по-точно социалните работници, които напоследък са заети с организиране и управление на услуги по домовете – доскоро познаваха само институционалния тип грижа. На тях все още им липсват необходимите знания и разбиране, или просто желанието да приемат филосо-

фията на независимия живот и парадигмата, в която се прилага услугата „лична помощ“. Всъщност, много от тях за съжаление изобщо не познават тази парадигма. Ето защо е необходимо непрекъснато да се подчертава, че личната помощ няма нищо общо с институционалната грижа или услугите по домовете. Опасността, която съзираме и която вече се материализира на места, е пренасянето на грижата и практиките от институционален тип, основани на покровителствени отношения, в местните общности и в домовете на потребителите. По този начин властта за вземане на решения за пореден път се отнема от потребителя, който отново се превръща в обект на обгрижване и подпомагане.

ПОТРЕБИТЕЛ

РАБОТОДАТЕЛ

Работодателят определя:

- кой ще работи за него,
- какви ще бъдат задачите на работника,
- как ще бъдат изпълнявани тези задачи,
- кога и къде.

Работодателят е отговорен:

- да намери и подбере подходящ асистент,
- да го обучи,
- да документира присъствието на работното място и другата важна информация, свързана с изпълнението на работата,
- да разрешава конфликтите и да контролира изпълнението,
- както и да е в състояние да уволни асистента при нужда.

Като лидер, организатор и в същото време – потребител на проекта „Независим живот за хората с увреждания“, аз мога с основание да твърдя, че хората, които са най-подходящи за лични асистенти, обикновено нямат нищо общо със социалната работа или медицината, нито пък притежават някакъв професионален опит от институции или социални служби. Такива хора са по-отворени към новите идеи и са в състояние да посрещнат потребностите на потребителя по-добре и да бъдат по-отзивчиви, защото нямат предварителни „познания“. Те не са обременени с професионални правила, не се фокусират върху диагнозата на потребителя и не страдат от методологични ограничения и поведенчески предписания. Ние, потребителите, сме в състояние веднага да разпознаем човека, който „всичко знае“, „иска да помогне“, „има желание да работи с такива хора“ или има зад себе си много години работа в областта. По правило, тези хора влизат в ролята на висшестоящи или по-скоро излъчват задоволство, защото разполагат с повече възможности и чувстват, че нищо не им липсва. Те вярват, че в сравнение с тях потребителят е в много по-тежка ситуация и има нужда от помощ, а на живота му трябва да се придаде смисъл. Подобен подход и подобно поведение са крайно неуместни, обидни и унижителни за потребителя и затова ние не назначаваме такива хора за лични асистенти.

Разбира се, ние не твърдим, че няма нужда от някакво основно обучение и предварителна подготовка. Но трябва да се има предвид, че потребителят играе най-важната роля при обучаването на своя асистент, тъй като именно потребителят е в позицията да избира. По този начин може да се запази строго индивидуализираният подход, който е основен гарант за качеството на услугата.

Потребителят носи голяма отговорност, тъй като той трябва да обучи своя асистент по подходящия начин, ако иска асистентът му да се научи да удовлетворява неговите потребности. Нека не се фиксираме върху популярната теза, че не всеки е подходящ за личен асистент, с която се има предвид определена категория хора – преди всичко така наречените рискови групи, като възрастните хора, онези, които в миналото са злоупотребявали с наркотици, хората, които за първи път излизат на трудовия пазар, самотните майки и т.н. Практиката е показала, че в сравнение

с останалите и поради своята социална позиция и стигматизацията, на която са подложени, тези хора са по-чувствителни и отзивчиви при ангажирането с такъв вид работа. Те са отговорни и съвестни и не се държат като „нормални, които са загрижени за различните“. Въпреки това трябва да подчертаем, че винаги именно потребителят е онзи, който избира. Поради простата причина, че всички сме различни, възможностите за избор трябва да бъдат разнообразни и да не се фиксират или формализират.

Сега вече можем да си дадем сметка, че потребителят не е автоматично и априори способен да управлява своята лична помощ, с други думи, да бъде добър, съвестен и преди всичко отговорен работодател. Най-големите проблеми отново са

свързани със старите практики, които все още определят ежедневието на огромното мнозинство от хората с увреждания. Човек, който през по-голямата част от живота си е бил пасивен получател на помощ, има нужда от известно време и трябва да положи много усилия, за да се измъкне от тази шаблонна роля, да вземе решение и да направи първата крачка към неизвестното и несигурно бъдеще. Пречките по този път се олицетворяват от най-близките хора – родители и роднини, които често се противопоставят или дори възпрепятстват опита за еманципация. Аргументите обикновено са крайно банални, а именно, че човекът с увреждане не е способен, не е достатъчно силен или не знае как да се справи. Трудно е да се повярва колко много „експерти“ се налага да бъдат преборени от човека, решил да тръгне по пътя на независимия живот и самоопределението. Натъжава ни фактът, че измежду всички хора именно онези, които са обучени да оказват съдействие в различните сфери на социалното подпомагане, издигат най-сериозните пречки по този път, независимо че именно те са длъжни на първо място да се съобразяват с изискванията и желанията на потребителя.

Личната помощ от гледна точка на заетостта*

Клаудия Поропат, Емил Бохинч

Ползването на асистентска помощ предполага активна личност, която е способна да взема решения и да приема последствията от своя избор. Упражняването на това основно право (според Закона за равни възможности за хората с увреждания) не само че променя позицията на човека с увреждане, но води и до фундаментална промяна в схемата на наемане на личните асистенти.

1.

В момента личната помощ се финансира чрез нашия проект, но ако потребителят има възможност сам да поеме финансовото управление на услугата, той ще има по-голяма свобода да взема независими решения. Потребителят ще може или да делегира решенията, свързани с наемането, на определени организации, или да влезе в ролята на формален работодател, без да прибегва до услугите на подобни доставчици. Такава промяна във формата на финансиране без съмнение ще повлияе върху бъдещото развитие на тази дейност, защото, независимо от нашите усилия, финансирането чрез проект си остава ограничено и несигурно – човек никога не знае до какво ще доведе поредното гържавническо решение и дали ще успее да осигури достатъчно ресурси за безпрепятственото изпълнение на програмата. Проектното финансиране в никакъв случай не е най-доброто решение, но при настоящата схема на социални грижи то е единствената възможност.

* Статията е представена на Първия конгрес по социална работа, Порторож, 17 – 19 октомври 2002 г.

2.

Към момента глъжностната характеристика на „личния асистент“ все още не е формализирана, което ни дава значителна свобода при търсенето, подбора и обучаването на асистента, така че той или тя да отговори на индивидуалните потребности на отделния потребител. За повече информация по този въпрос и за това до какво ще доведе професионализацията на тази дейност можете да се обърнете към текста на Елена Печарич.

В нашата страна имаме значителен опит в наемането на лични асистенти. През 1998 г., непосредствено преди да започнем да разширяваме програмата „Независим живот“, в нея участваха 15 потребители, а броят на наетите асистенти беше едва 18. Сега в програмата има 68 потребители, които осигуряват работа на 67 асистента. През 1998 г. дейността се осъществяваше в 4 различни общини, а сега покриваме 10. Очевидно, личната помощ е важна и от гледна точка на заетостта. Във времена, в които нивото на безработица е значително, ние създадохме нова професия и по този начин запълнихме една празнина в сферата на социалното подпомагане. Освен това, ние в известен смисъл свързахме потребността на хората с увреждания да живеят по различен начин (извън институциите) с една нова възможност за професионална реализация. Нещо повече, тази нова форма на заетост се отличава с това, че е субсигирана. Ето защо в нея могат да участват хора, които по определени причини са изключени от пазара на труда. В началото асистентите бяха наемани само през Програмата за насърчаване на заетостта, а част от тях бяха доброволци. Впоследствие започнахме да наемаме хора и по програмата „Хиляда нови възможности“, а в момента по-голямата част от тях са наети по програма „Хора с увреждания помагат на хора с

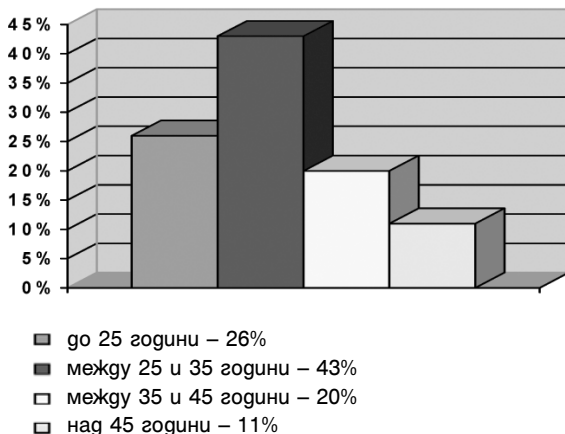
увреждания – осигуряване на лична помощ“. Заедно с това, ние все още използваме Програмата за насърчаване на заетостта. Това ни дава възможност сами да обучаваме асистентите си и ни помага да ги опознаем, преди да ги наемем за по-дълъг период от време. Междувременно броят на доброволците намаля.

Основната характеристика на нашата програма е индивидуалното отношение – не само към потребителите на услугата, но и към личните асистенти. Не можем да пренебрегнем факта, че нашите асистенти са наети по държавни програми за субсидирана заетост, което означава, че поради различни причини те са с ограничени възможности за професионална реализация. Хората, които наемаме по тези програми, са регистрирани в Бюрата по труда и преминават строг подбор. Те трябва да отговарят на множество критерии, изработени от Бюрото в съответствие с държавната политика за намаляване на безработицата (например, отчита се периодът на регистрация като безработен, липсата на предишен професионален опит, липсата на формално образование; отдава се предпочитание на самотни родители, възрастни хора и т.н.). Тези хора, чиито труд не се търси в други сектори на заетостта, се оказват незаменими в ролята на лични асистенти. За много малка част от тях включването в нашия проект означаваше коренна промяна на фона на техния предишен професионален опит или формално образование.

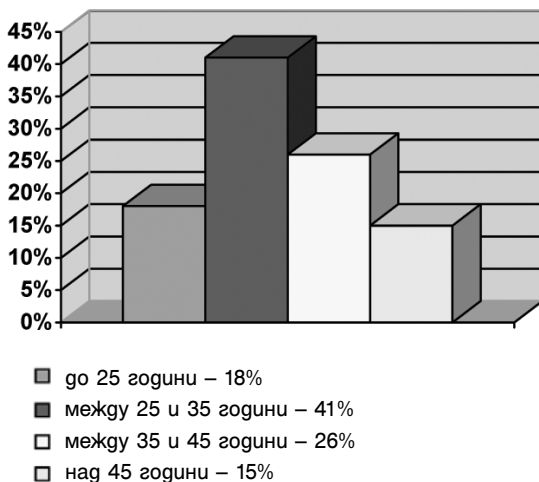
И така, кои са основните качества и умения, които търсим, когато интервюираме кандидати за лични асистенти? Ако погледнем графиките, представени по-долу (данните са събирани през октомври 2002 г., когато в програмата бяха включени 50 потребителя и бяха наети 46 асистента), ясно ще видим, че възрастта на по-голямата част

от асистентите е между 25 и 35 години, но другите възрастови групи също са представени. Подобно разпределение се наблюдава и по отношение възрастта на потребителите. Числата потвърждават нашия опит – повечето потребители търсят и избират асистенти на тяхната възраст, с други думи, асистенти, които са им връстници.

Възраст на асистентите

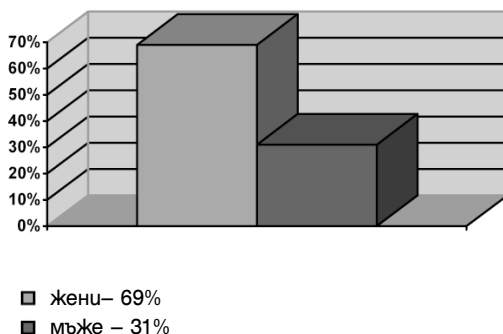

Възраст на потребителите

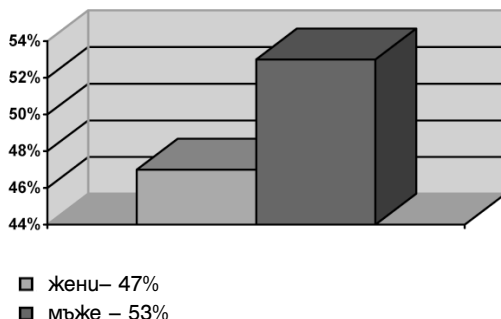

По отношение на пола можем да видим, че 69% от нашите асистенти са жени, а 31% са мъже. От друга страна, сред потребителите мъжете са малко повече от жените (53% мъже и 47% жени). По-голямата част от потребителите от женски пол имат за асистенти жени, докато само незначителна част от мъжете използват асистенти от техния пол – повечето от тях наемат жени.

Пол на асистентите

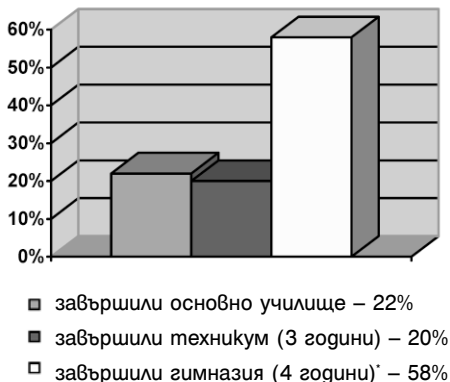
Пол на потребителите

Анализът на образователния ценз на нашите асистенти показва, че по-голямата част от тях имат средно образование, а почти една четвърт са завършили единствено основно училище. Про-

тивно на широко разпространеното схващане, само 4% от хората имат медицинско образование.

Образование на асистентите

Всяко едно от горните твърдения се потвърждава и в нашата практика. При предоставянето на индивидуални услуги, като тези по програмата „Независим живот – лична помощ“, ние не сме в състояние да очертаем предварително ясен профил на хората, които са подходящи за наемане. Стандартизирането може да доведе до изключване на асистенти, които – според нашия опит – се справят отлично с работата си. Както не можем да твърдим, че само младежи между 25 и 35 години са в състояние да живеят независимо, така не бива и да настояваме, че хората от тази възрастова група управляват асистентите си най-добре. Критерии като образование и пол също се оказват неуместни. Ние не ограничаваме избора си до асистенти, завършили средно образование. Освен това, необразованите хора, завършили единствено основно училище, работят не по-зле от своите по-образовани колеги. Нещо повече, противно на широко споделяното мнение и масовата практика

* Само 4% от тях имат гимназиално образование с медицински профил.

В сферата на социалното подпомагане, асистентите от мъжки пол се справят прекрасно с работата. Същата закономерност се наблюдава и по отношение на професионалния опит – преди да се включат в проекта, повечето от нашите асистенти нямаха никакъв опит от работа с хора с увреждания. **Все пак, има една обща черта, характерна за всички асистенти – те нямат прегръсвачи към хората с увреждания, нито са обгрижвали такива хора в миналото.** В противен случай потребителят не би бил в състояние да постигне своята независимост.

Подходът, който следваме в нашата програма, включва и посредничество при наемане на асистентите. В този смисъл, ние сме привърженици на индивидуализирането на услугата. Въпреки че този метод изисква много работа, взаимодействие, консултиране и т.н., той се наложи като далеч по-удовлетворяващ в сравнение с институционалните или стандартизирани подходи и от самото начало бе приет като единствения приемлив подход.

Щом опознаем потребителя и неговите потребности и желания, ние сме в състояние да започнем търсенето на подходящ кандидат в сътрудничество с Бюрото по труда – човек, който да може да посрещне поне основните нужди на потребителя. Но нашата роля се ограничава до намирането на кандидати – а това е само началото на пътя. Главните действащи лица в процеса на подбор и обучение на асистента са потребителят и неговият бъдещ работник. При всички положения, ние, авторите на програмата, можем само да консултираме и да се грижим за формалностите по наемането, докато потребителят и неговият асистент еднотично носят отговорност за своите взаимоотношения и за качеството на извършваната работа.

Накрая бихме искали да кажем нещо и за бъдещето на личната помощ. Със сигурност тя трябва да се промени, но посоката, която това развитие ще поеме, е от изключителна важност. Необходимо е директните плащания да дават възможност за избор измежду потенциални кандидати за асистенти, но ние трябва да се борим срещу неприемливите за нас ограничения, към които ни подтиква постоянният натиск за стандартизиране на нашия подход в съответствие с правилата на институциите. Кои от асистентите ще се наложи да бъдат изключени и какви ще бъдат критериите за прием – тези въпроси трябва да станат обект на бъдещи обсъждания и е необходимо да се разгледат внимателно, преди да се състави окончателният проект на Закона за равни възможности за хората с увреждания.

Длъжностна характеристика на личния асистент

Този профил на длъжността беше изработен през 2002 г., след като Елена Печарич беше поканена да участва в група от експерти, от които се очакваше да съставят длъжностна характеристика за личния асистент. Възложител на този проект беше Министерството на труда, семейството и социалните дейности, а изпълнител – Центърът за професионално обучение и квалификация на Република Словения. Профилът трябваше да стане част от Закона за равни възможности за хората с увреждания. В самото начало, още по време на първата и единствена среща, стана ясно, че не можем да постигнем съгласие относно същността на нашата задача. Минаха няколко месеца и в резултат се появи предложение, напълно неприемливо за нас, тъй като свеждаше ролята на личния асистент до медицинска сестра или социален работник. Ето защо ние решихме да се противопоставим на подобна интерпретация и изготвихме наше собствено предложение.

ОБЛАСТИ НА РАБОТА	ЗАДАЧИ (представени чрез конкретни примери)
Подпомагане и съдействие във всички дейности, в които потребителят желае или има нужда да участва	– поддържане на лична хигиена, преобличане, тоалет– съдействие при къпане и миене– помощ при хранене и пиене– за хора с изгубено зрение – асистентът чете вестници, поща и т.н.– съдействие за сягане в количка (при нужда се използват допълнителни помощни средства)

Придружаване	– съдействие за придвижване, каране на количка, помощ за поставяне и настройване на ортопедични и технически приспособления, водене и ориентиране на хора с изгубено зрение и съдействие на хора с изгубен слух – съдействие при изпълнение на поръчки, пазаруване, прекарване на свободното време, придружаване при пътуване и т.н.
Съдействие в домакинската работа	– да готви в съответствие с указанията на потребителя – да пере и да глади – да разтребва в присъствието и според указанията на потребителя – да се грижи за детето на потребителя в негово присъствие и според указанията му <i>(единият организира и контролира, а другият изпълнява)</i>
Съдействие на работното място и / или в процеса на обучение	– да помага в дейностите, които потребителят трябва да изпълнява на работното си място; да инсталира различните приспособления, които помагат да потребителя да изпълнява задълженията си – да чете, пише и поддържа документацията и литературата, използвана от хора с изгубено зрение

Принципи на изпълнението	– да пази в тайна личната информация, свързана с потребителя – да зачита личното пространство на потребителя – да спазва етичните принципи и принципите на независим живот, което означава да зачита решенията на потребителя и неговия суверенитет – да спазва всички правила, споразумения и отговорности, уточнени в договора
Принципи на общуването	– да общува предимно с потребителя – да общува с други хора само по молба на потребителя и с негово разрешение – да общува с други хора, когато потребителят се сблъсква със сензорни или други пречки пред общуването, за преодоляване на които има нужда от съдействие – да общува с родители или настойници на потребителя, само когато той е дете или има тежко умствено увреждане – да общува с консултанта, отговорен за разрешаване на конфликти или спорове по програмата – да общува с други специалисти в рамките на услугата, организацията или фирмата и т.н.

Качества на личния асистент

Те се определят от потребителя въз основа на неговите потребности и желания, и включват:

- отговорност, точност, старание;
- способност за постигане на разбираемост с потребителя;
- коректност, надеждност.

Нежелани качества са:

- покровителствено и закрилящо отношение;
- склонност към изпитване на съжаление към потребителя;
- отношение към потребителя като към пациент.

Основните разлики между ценностите и принципите на традиционните институции, изработващи политики в социалната сфера, и организациите, управлявани от потребители на лична помощ, са:

Ценности в основата на традиционните политики	Ценности на равните права
– грижа – медицински подход – сегрегация – професионализация – „проблем на семейството“ – свеждане към нормата – благотворителност – приспособяване – коригиране на увреждането – компенсиране на дефицита – специални потребности – социална интеграция	– участие във вземането на решение – активна въвличеност при изготвянето на политики – участие – овластяване – самоопределение – граждански и човешки права – равнопоставеност, равни права – възможност за избор – независимост – отговорност – свобода – солидарност

Различия в социалната политика, произтичащи от различията между двата ценностни модела: отношението и предлаганите решения зависят от това какво припознаваме като „проблем“ и къде го локализираме – оттук произтичат всички методи и средства за постигане на решение.

Локализиране на проблема	Възприемане на проблема	Най-вероятни отговори / подходи за решаване на проблема
В човека	– злополука – травма – различие (в сравнение с останалите) – загуба – увреждане / ограничение – необходимост от подкрепа / помощ	– благотворителност – лечение / рехабилитация – сегрегация – приспособяване на индивида – „подкрепяща“ терапия – грижа
В социалната среда	– предразсъдъци – социални обстоятелства – архитектурни бариери – дискриминация – потисничество	– образование на обществеността, повишаване на обществената чувствителност – използване на личния пример – директни плащания – граждански права – антидискриминационно законодателство – политическа борба

Разлики между профила на социалния асистент* и профила на личния асистент

Помощта в домакинството не трябва да се разглежда като самостоятелна услуга, тъй като тя не може да задоволи потребностите на хора, които имат нужда от множество различни видове съдействие или от 24-часова грижа. Затова този вид помощ може единствено да има допълваща роля или, по-точно, да служи за облекчаване на част от семейния товар. Подобна форма на подкрепа е подходяща само за потребители, които имат периодична нужда от нея или които разчитат на свои близки за допълнително съдействие. Услугата е регламентирана в Закона за социалното подпомагане и социалните услуги, в Правилника за контрол върху стандартите и в Каталога на услугите в сферата на социалното подпомагане. Тъй като това не е всеобхватна помощ, тя включва само крайно необходими дейности като хранене, къпане и преобличане. Ето защо, взаимоотношенията между социалния асистент и ползвателя са коренно различни от отношенията между потребителя и неговия личен асистент. Личната помощ включва всички дейности, при изпълнението на които потребителят има нужда от съдействие, и обикновено се предоставя 8 или повече часа на ден. Социалният асистент не е независим при вземането на решения, защото неговият работодател (който е различен от потребителя – б. пр.) му дава точни указания как да

* В принципно отношение словенският „социален асистент“, описан тук, силно наподобява българския „социален асистент“, чието роля е детайлизирана в националната програма „Асистенти за хора с увреждания“ на Министерството на труда и социалната политика, стартирала в началото на 2005 г. - Б. пр.

задоволява потребностите на потребителя. Асистентът получава тези указания от началника на регионалното звено за социално подпомагане и те са уточнени в предварително подписания договор или споразумение. Той изпълнява своите задачи само защото някой е решил, че потребителят ще извлече полза от такава услуга, понеже има съответните потребности (в повечето случаи потребителят има значително участие в изработването на договора, особено когато става въпрос за възрастни хора).

Личният асистент е човек, избран от потребителя въз основа на неговите собствени критерии. Той се обучава от потребителя, който му показва как точно да помага. Личният асистент изпълнява указанията на потребителя и обикновено не е отговорен за действията на своя шеф. Разбира се, ролята на личния асистент е ограничена поради факта, че той не е домашна прислуга, но въпреки това асистентът е длъжен да изпълнява всички други дейности, от които потребителят има нужда или които желае да бъдат извършени. Работното време на личния асистент също се определят от потребителя, а всички споразумения (в рамките на ограниченията, поставени от действащото законодателство) се отнасят само до тях двамата.

